

Өзінің айтуы бойынша президенттік қырларын ашуға көмектескен мекеме болса ол осы университет деп айтады.

Міне құрыштай мінезін жетілдіріп, президенттік деңгейге жеткен Елбасымыз туралы әлем лидерлары былай дейді:

Владимир Путин Ресей Федерациясының президенті

«Нұрсұлтан Әбішұлы — саясатта көптен, Кеңес дәуірінен келе жатқан тұлға. Мені қатты таңғалдыратыны — оның заман тынысын тап басып танитыны. Бұл қасиет — бүгінгі әлемді дөп басып сезіне алатын қасиет оған қайдан дарыған? Ол адал да әділ. Бір мәселелерді талқылағанда, әрдайым қатардағы адамдарға бұл қалай тиеді деп ойлап тұрады. Бұл жеке адамға, қарапайым отбасылар өміріне қалай әсер етеді?

Дональд Трамп Америка Құрама Штаттарының Президенті

Мен Президент мырзаға ЭКСПО-2017 арқылы энергетикалық қауіпсіздік мәселелері бойынша жаһандық үнқатысуды ілгерілетудегі көрегендігі мен көшбасшылығы үшін ризашылығымды білдіремін. Өзара құрмет пен ортақ мүдделерге негізделген АҚШ пен Қазақстан арасындағы стратегиялық әріптестіктің әрі қарай нығая түсетініне үміттенемін.

Реджеп Тайып Эрдоған Түрік Республикасының Президенті

Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев – өз елі үшін жіне түрік елдері үшін аса көрнекті тұлғалардың бірі. Біз Нұрсұлтан Назарбаевтың бастамаларын әрқашан қолдаймыз. Оның өз елі үшін де басқа елдер үшін де жасаған еңбегі орасан зор.

Си Цзиньпин Қытай Халық Республикасының Төрағасы

Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың арқасында екі ел арасындағы қарым-қатынас өте мықты. Бұл үшін Президент Назарбаев аянбай еңбек етті. Қытай елі Назарбаевты жақсы біледі және аса құрметтейді. [5]

Пайдалаған әдебиеттер:

- 1 ҚарИу архивінен
- 2 ҚарИу архивінен
- 3 Теміртау қаласындағы өмірі. ҚарИу архивінен
- 4 Институтқа қабылдау мінездемесі. ҚарИу архивінен
- 5 <https://elbasylibrary.gov.kz/kk/world-about-elbasy>

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ Н.Ә. НАЗАРБАЕВТЫҢ ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РӨЛІ

Умаров Т.Б.

Ғылыми жетекші: т.ғ.к., профессор Өскембаев Қ.С.

Еуразия гуманитарлық институты

umarovtojlybek@gmail.com

Тәуелсіз Қазақстанның тарихы, оның мемлекеттік институттарының нығаюы, халықаралық сахнада танылуы, елдің әлеуметтік-экономикалық жетістіктері, ұлттың рухани және мәдени қайта жаңғыруы – Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті, Ұлт көшбасшысы Н.Ә.Назарбаевтың есімімен байланысты.

Өзінің еңбекқорлығы мен ұйымдастырушылық қабілеттерінің арқасында Н.Ә. Назарбаев металлургия зауытының қарапайым жұмысшысынан бастап мемлекет басшысына дейінгі еңбек жолынан өтті. Өз қызметін республика халқына қызмет көрсетуге, оның өсіп-өркендеуі мен болашағын қамтамасыз етуге арнады.

Еліміз тәуелсіздікке қол жеткізген алғашқы күндерінен-ақ Н.Ә.Назарбаев бұрынғы КСРО саясаткерлерінің ішіндегі беделді тұлғалардың бірі болды. Кейін Тәуелсіз Қазақстан

Президенті лауазымындағы қызметі оның көпқырлы ұйымдастырушылық қабілетін ашып, әлемдік сахнада Қазақстанды өркениетті, дамыған мемлекеттердің қатарына шығаруға ұмтылған саяси стратег екендігін көрсетті. Сол кездегі әлемдік тұлғалар Маргарет Тэтчер, Ли Куан Ю және т.б. саясаткерлер Н.Ә.Назарбаевтың стратегиялық ойлау қабілетін, қырағылығы мен көрегендігін көрсетті [1].

Бүгінгі күні Қазақстан экономикасы қалыптасқан, халқының бірлігі жарасқан, болашаққа зор және батыл жоспарлар құрып отырған әлемдік қауымдастықтың толыққанды мүшесі. Тарихы ұқсас және егемендікті бірдей алған көптеген мемлекеттер басынан кешкен әлеуметтік және саяси күйзелістерден еліміз айтарлықтай дәрежеде аулақ болды.

Егемендік алардан аз уақыт бұрын мемлекеттің жағдайы мүлдем басқаша еді. Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен кейінгі қуаныш болашаққа деген сенімсіздік пен қорқынышты алмастырды. Бұрынғы КСРО құрамында болған республикалар арасында экономикалық және саяси байланыстардың әлсәреуі көптеген ірі өндірістердің тоқтауына, ауыл шаруашылық саласының құлдырауына, мәдени және ғылыми байланыстардың бәсеңдеуіне әкелді. Жұмысшылар айлап еңбек ақысын алмады, дүкендерде тауар болмады.

Қысқа мерзім ішінде батыл шешімдер қабылдау қажеттілігі туындады. Осындай жауапкершілік жүгін өз мойнына алатын адам керек еді. Ол Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев болды.

Осы кезеңде мемлекет алдында шұғыл түрде шешуді қажет ететін бірқатар міндеттер тұрды. Олар:

- тәуелсіз мемлекеттің мемлекеттік билік институттарын құру;
- күрделі әлеуметтік-экономикалық реформалар жүргізу;
- халықаралық сахнада елімізді таныту және мойындату;
- түрлі халықаралық ұйымдарға толыққанды мүше болып кіру [2].

Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан жолы» атты еңбегінде ол жөнінде былай дейді: «Жұрттың көбі, әсіресе аға ұрпақ жақсы үй салудың оңай емес екендігін біледі. Ал біздің ортақ үйіміз-Қазақстан сияқты жас мемлекетті құрып орнықтыру бұдан әлдеқайда қиын болды. Мемлекет құрылысы біздің болашақта қандай мемлекетте өмір сүретінімізді анық бейнелейтін нақты, бас жоспары болуын талап етті».

Осы себепті ағымдағы мәселелерді шешу үшін 1992 жылы «Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен даму стратегиясы» қабылданды. Стратегия қазақ мемлекеттілігін дамыту жөніндегі алғашқы ресми құжаттардың бірі болды. Құжаттың көмегімен қоғамда шаруашылық-экономикалық мәселелерді шешу тәжірибесіндегі консерватизмді, басшылар мен жалпы халықтың біржақты ойлауын жеңе бастады.

Стратегия елді дамытуда екі негізгі экономикалық бағытты көздеді:

біріншіден, әлеуметтік-нарықтық қатынастарға негізделген экономиканы қалыптастыру;

екіншіден, адамның экономикалық тұрғыдан таңдау жасауы үшін жағдайлар жасау, оны жүзеге асыруға құқықтық және басқа да негіздерді әзірлеу.

Н. Назарбаевтың «бірінші - экономика, содан соң - саясат» қағидасы өтпелі кезеңдегі қиындықтарды еңсеруге мүмкіндік берді.

Бүгінде «Қазақстандық даму үлгісі» деген ұғым қалыптасты, оны ешкім жоққа шығара алмайды. Осы үлгі елдің орнықты дамуын қамтамасыз етті.

Тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен-ақ Елбасы: «... Тарихи тұрғыдан біз Батыс өркениетіне ұмтыламыз дейді біреулер. Біз көбінше азиялық елміз, сондықтан «жолбарыстардың» тәжірибесін ұстануға тиіспіз дейді екінші біреулер. Біз ресейлік менталитет пен ұжымшылдық принциптерін терең сіндірдік, сондықтан біздің таңдауымыз Ресейдің таңдауына сай болуға тиіс дейді үшіншілер. Төртінші біреулер біздегі халықтың басым көпшілігі мұсылмандар, сондықтан біз жаңа түркі моделін негізге алуға тиіспіз деп дауласады. Бұлардың барлығының айтқаны ақиқат және сонымен бір мезгілде олардың

барлығы қателеседі. Біз-өзіміздің белгілі тарихымыз бен өзіндік болашағымыз бар еуразиялық елміз. Сондақтан біздің моделіміз басқа ешкімнің моделіне ұқсамайтын болады. Ол өз бойына әртүрлі өркениеттердің жетістіктерін сіңдіреді», - деген болатын [3,216].

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында дамудың экономикалық моделін іздестірумен қатар, идеологиялық бағдарды анықтап алуымыз қажет болды. Сол тұста өткелі кезеңнің қиындықтарын түсінбеген жағдай да болды: «Бізге әртүрлі нұсқалардан таңдау керек болды. Бірақ таңдау нәтижесінде көптеген мемлекеттер қолданған қоғам дамуының дайын үлгілері бізге жарамсыз екенділігін көзіміз жетті», [4] - деп жазады Елбасы Н.Ә. Назарбаев.

Елбасы ұсынған даму бағыты ықшамдалған бағдарлама түрінде берілді.

Саясат және экономика салаларындатөрт бағыт белгіленді:

біріншісі, іс жүзіндегі құқықтық тәуелсіздіктен толыққанды тәуелсіздікке көшу;

екіншісі, сөл кездегі басты мақсат – мемлекеттілікті нығайту;

үшіншісі, жүйелі және ауқымды экономикалық реформаларды жүзеге асыру;

төртіншісі, сыртқы экономикалық серіктестерді таңдауда прагматизмді және жалпы прагматикалық сыртқы саясатты ұстану.

Идеология саласында да төрт бағыт айқындалды:

Біріншіден – ұлтаралық келісім;

Екіншіден – ұлттық бірлік;

Үшіншіден – қазақстандық қоғамды модернизациялау идеологиясы;

Төртіншіден – қоғамдағы басқа діндерге құрметпен қарау және діни бостандықты қалыптастыру [2].

Бұл ұстанымдардың барлығы бүгінде уақыт тексерісінен өтті

XX ғасырдың 90-жылдарының екінші жартысында реформалар алғашқы жемісін бере бастады. Осы уақытта мемлекеттілік пен саяси жүйе қалыптасты, демократия мен азаматтық бостандықтардың негізі қаланды. Жаңа заңдар негізінде нарықтық экономика қалыптасты. Трайбализмнің таралуына тосқауыл қойылып, қазақ халқының біртұтастығы мен бірлігі сақталды, сондай-ақ қоғамдағы ұлтаралық қатынастар нығайды. Реформалаудың бұл кезеңіндегі басты бағыт макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету, заңдар мен қаржы жүйесін нығайту, әлеуметтік сала мен өндіріс секторларын одан әрі жетілдіру болды. Сонымен қатар экономикалық дағдарыстың себептерін анықтап, тығырықтан шығу жолдарын қарастыру керек болды.

Н.Ә.Назарбаев және Еуразия идеясы. Елді дамытудағы негізгі бағыттардың бірі– еуразиялық интеграция идеясы. Бұл идея мемлекет пен президенттің геосаяси қызметіндегі негізгі бағыттарының бірі болды.

Еуразия идеясы XX ғасырдың басында орыс эмигранттары арасында пайда болған. Оның негізінде «Еуразия мектебі» өкілдерінің идеялары жатыр. Осы бағыттағы еңбектердің ішінде Еуразия халықтарының географиялық және мәдени-тарихи бірлігі туралы жазған орыс ғалымы Лев Гумилевтің зерттеулерін ерекше атап өтуге болады.

Елбасы Н.Назарбаев қазіргі әлемнің ерекшеліктерін ескере отырып, Еуразия бірлігі идеясына жаңа леп берді. Бұл идеяны алғаш рет 1994 жылы М.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің студенттері мен оқытушылары алдында сөз сөйлегенде жария етті. Ол ортақ мүддені қорғау үшін бұрынғы Кеңес Одағы құрамындағы мемлекеттер шеңберінде Еуразиялық Одақ құруды ұсынды.

Н.Ә.Назарбаев ұсынған Еуразия идеясы төмендегідей қағидаларға негізделген.

Біріншіден, мәдени және өркениеттілік факторларды теріске шығармай, бірінші кезекте экономикалық прагматизм негізіндегі интеграцияны құру:

«Абстрактілі геосаяси идеялар мен ұрандар емес, экономикалық мүдделер интеграциялық үрдістердің басты қозғаушысы болмақ. Сондақтан болашақ Еуразиялық Одақтың бастапқы негізгі– Біртұтас экономикалық кеңістік біздің халықтарымыздың бірлесе табысты дамуының ауқымды ареалы ретінде болмақ»

Екіншіден, бірігу туралы шешімді әр мемлекет өз еркімен қабылдауы тиіс. Үшіншіден, мемлекеттердің теңдік, бір-бірінің ішкі істеріне араласпаушылық, егемендік пен мемлекеттік шекаралардың қолсұғылмастығын құрметтеу.

Төртіншіден, Еуразиялық Одақтың әрбір мүше елдің мүдделеріне керетін, нақты да шынайы өкілеттіктерге ие, консенсус негізінде іс-қыймылдар жасайтын ұлтүстілік органын құру [5].

Бүгінгі күні осы бастама түрлі бірлестіктер тәжірибесінде табысты қолданылып келеді. 1995 жылы Кедендік Одақ құрылды. Н.Ә. Назарбаевтың идеялары ШЫҰ (Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы), ЕурАзЭҚ және ҰҚШҰ (Ұжымдық Қауіпсіздік Шарт Ұйымы) сияқты беделді ұйымдардың қызметінде көрініс тапты. Елбасы айтқандай, «Бүгінгі күні Еуразия идеясы миллиондаған адамнан қолдау тауып отыр. Одан бай өркениетті келешекті көруге болады. Бұл біздің мемлекетіміз үшін әлемде лайықты орын алуына, ал біздің халқымыз үшін экономикалық және мәдени-гуманитарлық тұрғыдан жаңа сапалы биікке көтерілуге мүмкіндік берді. Бұл қазірден бастап бірге жазып отырған біздің болашақ тарихымыз».

Қазақстан Республикасының Парламенті 2010 жылғы 15 маусымда «Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті туралы» заңмен Елбасы (Ұлт Көшбасшысы) мәртебесі берілді. Осылайша, Н.Ә. Назарбаевтың заңды институционалдануы жалпыұлттық көшбасшы ретінде жаңа деңгейге көтерілді.

Н. Назарбаев билік басында болған 30 жыл ішінде үлкен, жаһандық өзгерістер болды. Нарықтық экономика, жаңа саяси жүйе құрылды. Бұл оқиғалар Елбасының «Тәуелсіздік дәуірі» монографиясында жүйелі және егжей-тегжейлі баяндалды. Н.Ә. Назарбаевтың айтуынша, бұл жаңа модельді іздеу болды. «Біз өз жолымызды - Қазақстандық жолды іздедік», - деп айрықша баса көрсетті.

Рухани өмір жаңартылды. «Мәдени мұра» (2004-2011 жж.), «Халық тарих толқынында» (2014-2016 жж.), «Рухани жаңғыру» (2017 ж.) және «Ұлы Даланың жеті қыры» (2018 ж.) сынды мемлекеттік бағдарламалар жаһандық трендтерге айналды және олардың іске асырылуы қазақстандықтардың дүниетанымын мүлдем өзгертті. АҚШ, ҚХР, Ресей, Германия, Түркия, Иран және басқа мемлекеттердің әлемдік архивтерінен табылған материалдардың елімізге әкелінуі мен цифрлануы ұлттық тарихтың көкжиегін кеңейтті.

Тұңғыш Президент Н.Ә. Назарбаевтың Мемлекет басшысы ретіндегі қызметінің аяқталуы.

2019 жылы 19 наурызда Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті - Елбасы (Ұлт көшбасшысы) Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев халыққа арнаған үндеуінде Қазақстан Республикасының Президенті ретіндегі өкілеттігін тоқтату жөніндегі шешімін жариялады. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевқа Тұңғыш Президент-Елбасы (Ұлт көшбасшысы) статусын бекіткен Қазақстан Республикасының заңына сәйкес, Қауіпсіздік кеңесінің төрағасы, «Нұр-Отан» партиясының төрағасы және Конституциялық кеңестің мүшесі қызметтерін жалғастыра беретін болды.

Осылайша Елбасы (Ұлт көшбасшысы) Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің тарихи міндетін орындай отырып, конституциялық құқына сәйкес Мемлекет басшысы қызметін өз еркімен аяқтады. Мемлекет басшысы қызметін одан әрі жалғастыру мәселесі Конституция бойынша шешілді. Мемлекетті басқару міндеті Қазақстан Республикасының Конституциясының 48 бабына сәйкес Президенттік сайлау өткенге дейін Парламент Сенатының төрағасы Қасым-Жомарт Тоқаевқа жүктелді.

2019 жылдың 21 наурызында Қасым-Жомарт Тоқаев ант қабылдап, Қазақстан Республикасының Президенті қызметіне кірісті. 2019 жылы 9 сәуірде Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев кезектен тыс сайлау өткізу туралы үндеуін халыққа жариялады.

2019 жылы 9 маусымда өткен кезектен тыс сайлаудың қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевқа Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес алдағы 5 жылға Мемлекет басшысы лауазымына тағайындалды.

Қорытындылай келе айтарымыз, 30 жыл билік басында отырған Нұрсұлтан Назарбаевтың еңбектері неден көрінеді?:

1-ден, Тәуелсіз мемлекеттің негізін қалаушы, әлемдік қауымдастық мойындайтын дәрежеге жеткізуі;

2-ден, ҚР-ның шекарасын халықаралық деңгейде мойындатты, заңдастырды;

3-ден, Елбасы тәуелсіздіктің алғашқы кезеңінен бастап ұлтаралық келісімді, ел бірлігін сақтай білді;

4-ден, Елбасы тәуелсіз ел мүддесі үшін және оның өркенді жолмен дамуына қажетті деген небір өте ауыр реформаларды тиімді жүргізе білді;

5-ден, Егемен Қазақстанның жаңа астанасының салынуы және көшірілуі, Елорданың жаңа, әрі тәуелсіз идеялардың топтастырушы орталығына айналуындағы рөлі;

6-дан, Семей ядролық полигонын жабу, ядролық держава мәртебесінен бас тарту, жаһандық және өңірлік қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі дәйекті қызметі, (ТМД, ОАО, «Кеден одағы», «Шанхай Үнтымақтастық Ұйымы (ШҰҰ)», «Азиядағы өзара ықпалдастық пен сенім шаралары», «Еуразия одағы» сияқты халықаралық құрылымдарды дүниеге әкелудің бастамашысы болуы.

7-ден, Н. Назарбаев көп ұлтты мәдениеттердің, діндердің, өркениеттердің жүйелі сұхбаттасуын дұрыс жолға қоюға көп көңіл бөле білді және ол саясаттың нәтижелері де анық байқалды т.б.

Сонымен, Елбасы ойластырған саясат пен оның көшбасшылық сипаты Қазақстан экономикасын әлем бойынша экономикасы ең тез дамыған елдердің бірінің дәрежесіне жеткізді. Тұңғыш Президенттің жеке үлесі және халықтың қуатты қолдауының арқасында әлемдік қауымдастықта «Қазақстандық даму моделі» кенінен таралды. Бұл модель терең ойластырылған бағыт бойынша біртіндеп және сенімді дамуға негізделген деп бүгінде айта аламыз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1 Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздік дәуірі. - Астана, 2017. - 508 б.

2 «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2012 жылғы 14 желтоқсан.

3 Ғабитов Т.Х. Мәдени зерттеулердің әдіснамасы. - Алматы, 2019. -75 б.

4 Назарбаев Н. «Болашақ» – біздің сенімді стратегиялық таңдауымыз. <https://egemen.kz/article/25725-nursultan-nazarbaev-bolashaq-%E2%80%93-bizdinh-senimdi-strategiyalyq-tanhdauymyz> © egemen.kz 30 Қараша, 2013

5 Назарбаев Н.Ә. Еуразиялық Одақ: идеядан болашақтың тарихына. // Егемен Қазақстан, 2011. 27-қазан.

6 Кемел кезеңдері. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ ЕЛБАСЫ НҰРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВТЫҢ РЕСМИ САЙТЫ. <https://elbasy.kz/kk/kemel-kezenderi>.